

SZEMLE

Automated Library Circulation Systems, 1979-80

BAHR, A. H.: Automated library circulation systems, 1979-80. White Plains, N. Y., Knowledge Industry Publications, Inc. 1979. 104 p.

Számítógépes könyvtári kölcsönzési rendszerek, 1979-80.

A. H. Bahr nem először készített érdekes összehasonlító elemzést a könyvtári területen alkalmazható gépi eszközök, eljárások, rendszerek megismertetésére. Második kiadásként most megjelent műve világszerte érdeklődéssel fogadott kérdéskört tárgyal: a kölcsönzés (és a vele szorosan összefüggő más könyvtári műveletek) gépesítését, pontosabban automatizálását. Munkájában 12, az Egyesült Államokban hozzáférhető rendszert mutat be, s az alkalmazási tapasztalatait is e területről (hozzávéve még Kanadát) gyűjtötte össze. Ez egyúttal magyarázata is annak, hogy pl. a svéd BUMS rendszer miért hiányzik az összeállításból.

A kölcsönzégépesítés történetének rövid összegzéséből a szerző figyelemreméltó, trend-értékű következtetéseket von le: a lyukasított könyvkártya vagy a domborított azonosító jelek visszaszorulásával párhuzamosan meggyorsult az on-line, miniszámítógépet alkalmazó rendszerek terjedése; az olcsó mikroprocesszorok hatására egyre több off-line rendszer kerül piacra, főként kisebb könyvtárak számára; az újabb rendszerekre általánosan jellemző a flexibilitás, a könyvtár sajátosságainak könnyű érvényesítése; a kölcsönzés gépesítése egyre több helyen illeszkedik átfogóbb gépi rendszerbe; igen gyakran nem merítették ki az alkalmazott rendszer minden lehetőségét; a hálózatok fejlődésével tovább nő az érdeklődés a kölcsönzés automatizálása iránt; a házilag kifejlesztett rendszerekről egyre több könyvtár vált át készen beszerezhetőkre; a gépesítés fő indoka változatlanul a jobb szolgáltatás reménye és a gyűjtemény megbízhatóbb ellenőrzése.

A számítástechnikával bármilyen módon kapcsolatban álló mintegy 800 amerikai könyvtárnak kevesebb mint fele automatizálta kölcsönzési folyamatait. E jelenségnek két fő oka észlelhető: egy on-line kölcsönzési rendszer költsége (ha a könyvtár ezt nem hálózaton belül oldja meg) 100 ezer dollár körül van; ugyanakkor az évente 200 ezret meg

nem haladó forgalmú könyvtárak (ezúttal kölcsönzési műveletekben mérve) manuálisan olcsóbb, ugyanakkor kellően megbízható kölcsönzésnyilvántartást építhetnek ki.

Elteltekintve a házilag kifejlesztett rendszerekről, a piacon forgalmazottak négy fő típusba sorolhatók: off-line rendszerek, külső számítógépre alapozva; off-line rendszerek, amelyeknél bizonyos körben van on-line használati lehetőség is; osztott feldolgozási rendszerek, amelyeknél a funkciók többsége on-line működik, csak egyesek maradnak off-line (pl. felszólítások megírása); teljesen önálló on-line rendszerek (a forgalmazott rendszerek nagy többsége az utóbbiba tartozik).

A rendszerek természetesen más, lényeges szempontok alapján is összehasonlíthatók. E szempontok közül a fejlődés során érdekes módon kiesett az, hogy a gépi rendszerben a kölcsönzött könyvekről milyen adatok állnak rendelkezésre: ma már valamennyi rendszerben teljes bibliográfiai leírással dolgoznak, nemcsak azonosító jelekkel. A gépi nyilvántartásokhoz való hozzáférés módját tekintve gyorsütemű eltolódás észlelhető az on-line rendszerek felé, de a leggyakoribbnak a „vegyes” rendszerek tekinthetők: ezekben a funkciók nagy többsége on-line történik, de például bizonyos file-ok felújítására csak naponta egyszer, off-line kerül sor. A rendszerekben leggyakrabban – inputként beolvasott – adatok rögzítését tekintve még mindig a vonalkód a leggyakoribb, egyre több rendszer ajánlja fel azonban lehetőségként optikai karakterolvasó alkalmazását (utóbbi esetben a kód emberi szemmel is felismerhető, olvasható).

A teljes, on-line kölcsönzégépesítési rendszerekkel kapcsolatban mindig különös gondot okozott az állomány adatainak konvertálása géppel olvasható formátumra. Érdekes módon igyekeznek ezen könnyíteni: olyan könyvtár adattárának felhasználásával, amely ezt a munkát már korábban elvégezte; ez esetben ugyanis csak azokat a tételeket kell gépre vinni, amelyekkel a választott másik könyvtár nem rendelkezik.

Egyre több könyvtár kapcsolja össze sikeresen kölcsönzégépesítési és állományvédelmi (lopásgátló) rendszerét.

Sajnos a kölcsönzégépesítés költségeit illetően a szerző nem túl sok érdemi adatot tudott összegyűjteni. Tényleges megtakarítás lehetőségét nem tekinti bizonyítottnak; egyes adatok szerint a manuális kölcsönzés költsége (kölcsönzésenként) 23 és 35 cent között van, automatizálás után – nagy átlagban – 26 cent. A becslések többségének hibája, hogy egy sőr nem közvetlenül jelentkező költséget nem vesz figyelembe.

A kötetben részletesen az alábbi rendszerek kerülnek bemutatásra: Checkpoint/Plessey; Classic; Libs 100; Dataphase; Decicom; Gaylord Circulation Control System; Scicon; Ulysis; ICC/Plessey; Innovated Systems; Knogo; CIRC. A változó részletességű, de a legfontosabb információkat mindig közlő leírások után – korábbi munkáihoz hasonlóan – a szerző összegyűjti a felhasználók véleményeit, elsősorban azokat, amelyek az alkalmazás során problémaként jelentkeztek.

A kötet befejezéseként a szerző összefoglalja következtetéseit; közülük ezúttal néhány különösen lényegeset emelünk ki.

A kölcsönzés automatizálása a manuális rendszer nehézkességét és a fotokölcsönzés áttekinthetetlenségét egyaránt kiküszöböli. Lehetővé teszi a korábban kölcsönzéssel foglalkozók más területeken való felhasználását (egy adat szerint a forgalom 243%-os emelkedését lehetett elviselni létszámnövelés nélkül). Ugyanakkor lényeges új szolgáltatá-

sokra nyílt lehetőség, pl. a szabálysértő olvasók azonnali kiszűrése. A számítógép – a forgalmi adatok felhasználásával – nagy segítséget nyújthat az állományalakításhoz.

Ugyanakkor a magas költségek, a műszaki tapasztalatok hiánya még sok könyvtárat visszatart az automatizálástól. Több helyen okozott gondot az is, hogy a kész rendszerek döntően könyvekre készülnek, más dokumentumtípusokra nehezen alkalmazhatók. A megfelelő rendszer kiválasztása néhányszor túlzottan nehéznek bizonyult a könyvtárosok számára.

A gazdasági feltételek nehezebbé válása ellenére a kölcsönzégépesítés iránti érdeklődés növekszik. A rendszer megosztása, hálózatban való alkalmazása csökkenti a költségeket, a hardware árak sem növekednek lényegesen. Sikerült egyszerűsítő megoldásokat találni az állomány konvertálására. A gyártó cégek közti verseny is a könyvtárak javára szolgál: jobban igyekeznek figyelembe venni a könyvtári igényeket, s különféle többletszolgáltatásokat is vállalnak, pl. software külön forgalmazása, software-adaptáció, optikai karakterolvasás lehetősége, olcsó, mikroprocesszoros off-line rendszerek kis könyvtáraknak (50 ezer kölcsönzési művelet körül). Végezetül pozitív irányban hat a kölcsönzégépesítés egyre könnyebb beépíthetősége a könyvtár teljes automatizált rendszerébe.

SÁRDY PÉTER

KÖNYVTÁRELLÁTÓ GÉPKOCSIT tart fenn Bajorország egyik régiójának könyvtár-egyesülete, a nürnbergi Bibliotheksverband Mittelfranken. A gépkocsi mintegy 1000 kötet könyvvel (a legújabb kiadványok 2–3 példányával) járja a községi könyvtárakat; a régió 88 kis könyvtára közül évente legalább 50-et látogat meg. A könyvtárosok azonnal meg is vásárolhatják a kiválasztott könyvet, könyvtári használatra felszerelt állapotban. A gépkocsi személyzete amellettt technikai segítséget is nyújt a könyvtáraknak, kisebb könyvkötési-javítási és rendezési munkákban.

(Neue Bücherei, 1980. 5.no.)

ALUDNI JÁRNAK egyesek a könyvtárba, foglalják az olvasótermi helyet s horkolásukkal zavarják az olvasókat – panasolja sok angol könyvtárlátogató. Berkshire megye tanácsa elrendelte, hogy az olvasóteremben alvókat szigorúan figyelmeztessék, ismétlődés esetén pénzbüntetéssel sújtsák.

(Buch und Bibliothek. 1980. 4.no.)